

ПУБЛІКАЦІЇ

Листи з афонського Ватопедського монастиря на Січ до П.Калнишевського та І.Глоби (1767–1768 рр.)

DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2022.01.180>

УДК: 94(495+477).(271.2+355)«XVIII»

Анотація. Мета публікації – введення в науковий обіг документів, які розкривають невідомі факти існування тісних зв'язків афонського Ватопедського монастиря із Січчю у XVIII ст. і ктиторської підтримки козацькою старшиною цієї обителі. **Методологічні засади** ґрунтуються на принципах історизму, наукової об'єктивності, системності, діалектичному підході до історичних явищ. Відповідно до поставленої мети й завдань було використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних, спеціальних методів дослідження. **Наукова новизна.** Уперше до наукового обігу введено листи архімандрита Ватопедського монастиря за 1767–1768 рр. на ім'я останнього кошового отамана П.Калнишевського та генерального писаря Війська Запорізького І.Глоби. Виявлено малознані аспекти ктиторської підтримки козацькою старшиною афонських монастирів і, зокрема, «ктиторського патронування» з боку Січі, її кошового отамана П.Калнишевського древньої обителі та школи, що діяла при ній. На основі архівних джерел по-новому розкривається історія українських контактів із Ватопедським монастирем у XVIII ст. Ктиторами, донаторами, жертводавцями святогірських обителей у той час нерідко виступали представники козацької верхівки, які розглядали свою участь у підтримці монастирів як неодмінний атрибут власного елітарного статусу у суспільстві.

Ключові слова: Ватопедський монастир, Афон, Військо Запорізьке, Січ, Калнишевський, Глоба, козацтво, чернецтво.

Публіковані документи, які зберігаються у фонді 229 («Архів Коша Нової Запорізької Січі») Центрального державного історичного архіву України в Києві, висвітлюють невідомі факти контактів між Ватопедським монастирем на Афоні та Запорізькою Січчю у другій половині XVIII ст. Зокрема тут представлено три листи від за 1767–1768 рр. на ім'я останнього кошового отамана Січі Петра Калнишевського та генерального писаря Війська Запорізького Івана Глоби¹. Ці листи досі не публікувалися й не ставали предметом спеціальних студійовань.

Більшість дослідників, працюючи з документами архіву Коша (переважно фахівці з історії козацтва), в основному цікавилися військово-політичними аспектами діяльності Січі, через що листування з монастирем фактично залишалося поза їхньою увагою. Не згадується воно й в описі справ архіву Коша Війська Запорізького. Лише зазначається, що справа, де підшиті ці матеріали, містить листи, паспорти, повноваження, видані ченцям, які приїжджали з Македонії, Валахії, Росії, Святої Гори на Запоріжжя для збору пожертв на будівництво храмів, утримання духівництва й т. ін.² Публіковані тут документи мають важливе значення та

¹ Центральный державный исторический архив Украины, м. Киев (далее – ЦДИАК Украины). – Ф.229. – Оп.1. – Спр.166. – Арк.62–64.

² Архів Коша Нової Запорізької Січі: Опис справ 1713–1776 рр. / Упор. Л.З.Гісцова, Л.Я.Демченко. – К., 1994. – С.84.

цінність у питанні вивчення історичних, духовно-культурних зв'язків між українським козацтвом і всеправославним центром чернецтва на Афоні. Ці джерела засвідчують не лише тісні контакти між Ватопедським монастирем та Січчю, але й факт ктиторського патрунування запорожцями цієї древньої обителі, що досі не було предметом окремого дослідження. Уведення документів у науковий обіг проливає світло на взаємини одного з найавторитетніших афонських монастирів із Запоріжжям – тема, яка досі залишається маловивченою.

Патріарший ставропігійний Ватопедський Благівіщенський монастир уже з кінця X – початку XI ст. посідав одне з провідних місць в ієрархії святогірських обителей³. Історія його вивчена досить ретельно. Тема зв'язків зі східнослов'янськими землями була предметом уваги багатьох авторів⁴, у тому числі сучасних⁵. У контексті взаємин Ватопеда з Росією дослідники лише побіжно та фрагментарно торкалися контактів цього монастиря в українських землях, або й узагалі оминали їх увагою. Зв'язки його з козацтвом ще не ставали предметом спеціальної уваги.

Корпус відомих на сьогодні джерел, які стосуються історії контактів Ватопедського монастиря з українськими землями, обмежується кількома десятками одиниць (переважно це офіційні матеріали). Серед них можна виділити документи українського (що утворилися на теренах України й за її межами) та іноземного походження.

У цій публікації в науковий обіг уперше вводяться три листи 1767–1768 рр. від архімандрита Костянтина «із братією» на ім'я останнього кошового отамана Запорізької Січі П.Калнишевського та генерального писаря Війська Запорізького І.Глоби⁶. В архіві Коша ці документи підшиті до загальних справ 1764–1774 рр. під назвою «О приежающих в Сечь Запорожскую с разных мнстрей и приходских церквей за испрошением отъ доброхотдатель милостины. Зъ 1768 году заведено. №283»⁷. У матеріалах цієї справи містяться три листи, підписані ватопедським архімандритом Костянтином. Зокрема один на ім'я П.Калнишевського, датований 28 листопада 1767 р.⁸, ще два – від квітня 1768 р.⁹ З останніх одне послання адресоване кошовому отаманові¹⁰, друге – генеральному писареві І.Глобі¹¹. Усі три документи написані

³ Actes de Lavra (Archives de l'Athos, t.6). Première partie: des origines à 1204 / Ed. par P.Lemerle, A.Guillou, N.Svoronos, D.Papachryssanthou. – Vol.1. – Paris, 1970. – Pt.1. – №12.

⁴ Порфирий (Успенский), еп. История Афона. – Ч.3/2. – Санкт-Петербург, 1892. – С.358–359; Муравьев А.Н. Сношения России с Востоком по делам церковным. – Ч.1. – Санкт-Петербург, 1858. – С.137–138, 143–148, 188, 266; Ч.2. – Санкт-Петербург, 1860. – С.9–12, 27–28, 62; Его же. Письма с Востока (1849–1850 гг.). – Ч.1. – Санкт-Петербург, 1851. – С.194–203; Антонин (Капустин), архим. Заметки поклонника Святой Горы. – Москва, 2013. – С.79–100; Кантрев Н.Ф. Характер отношений России к православному Востоку в XVI и XVII ст. – Сергиев Посад, 1914. – С.63–71, 99–100, 134–135, 164.

⁵ Греческо-русские связи середины XVI – начала XVIII в.: Греческие документы московских хранилищ: Каталог выставки / Сост. Б.Л.Фонкич. – Москва, 1991. – С.30–33, 42–43, 46; Фонкич Б.Л. Чудотворные иконы и священные реликвии христианского Востока в Москве в середине XVII в. // Очерки феодальной России. – Вып.5. – Москва, 2001. – С.89–97; Россия и греческий мир в XVI в.: В 2 т. / Подгот.: С.М.Каштанов, Л.В.Столярова, при участии Б.Л.Фонкича. – Москва, 2004. – С.23–25, 153–159, 188, 336–338; Pavlikianov C. The Athonite Monastery of Vatopedi from 1462 to 1707. – Sofia, 2008. – 309 p.; Idem. A Short Catalogue of the Slavic Manuscripts in Vatopedi // Byzantina. Symmeikta. – Vol.10. – Athens, 1996. – P.295–325; Павликьянов К. Славянское присутствие в светогорските обители Алипиев манастир и Ватопед през късното средновековие (Славянское присутствие в афонских монастырях Алипию (или Алопоу) и Ватопеди в период позднего средневековья) // Светогорска Обител Зограф. – III. – София, 1999. – С.179–185; Ченцова В.Г. Писец Николай Армириот и Крест царя Константина: К истории связей Ватопедского монастыря с Россией в XVII в. // Palaeoslavica. – Т.19(2). – Cambridge (Mass.), 2011. – P.60–109; Её же. Источники фонда «Сношения России с Грецией» РГАДА по истории международных отношений в Восточной и Юго-Восточной Европе в 50-е гг. XVII в. // Русская и украинская дипломатия в Евразии: 50-е гг. XVII в. – Москва, 2000. – С.162–164; Мискевка В., Маринеску Ф. Роксандра Хмельницкая (дочь Василия Лупу) и её завещание от 15 января 1667 г. // Factorul feminin în istorie: culegere de studii și documente. – Chișinău, 2012. – P.197–214; Mertzimekis N. Epitachelion aux inscriptions dédicatoires et liturgiques du tsar Fiodor Ier Ivanovitch (1584–1598), conservé au monastère de Vatopedi au Mont Athos // Annuaire de L'Université de Sofia «St. Kliment Ohridski». – T.99(18). – Sofia, 2017. – P.59–69.

⁶ ЦДІАК України. – Ф.229. – Оп.1. – Спр.166. – Арк.62–64.

⁷ Там само. – Спр.166.

⁸ Там само. – Арк.63–63зв.

⁹ Там само. – Арк.62, 64.

¹⁰ Там само. – Арк.62.

¹¹ Там само. – Арк.64.

церковнослов'янською мовою з елементами українізмів і підписані ватопедським архімандритом Костянтином. При цьому в листі від 28 листопада 1767 р. він значиться як «Константій», а під його іменем стоїть ще й автограф грецькою мовою скевофілакса Стефана¹², який 1761 р. підписував вступне прохання про надання пожертв у ватопедській «Книзі збору милостині»¹³.

Усі три листи скріплені печаткою Ватопедського Благовіщенського монастиря – круглий чорнильний відбиток, на якому зображено агіографічний сюжет Благовіщення Богородиці з образами архангела Гавриїла та Діви Марії, а також між двох ліній по колу міститься грецькомовний напис із повною назвою цієї афонської обителі. Порівняння відбитків печатки з цих трьох листів із відбитками на інших монастирських документах, що зберігаються в архіві Ватопедського монастиря, підтверджує їх справжність.

Як було відзначено, листи архімандрита Костянтина написані грамотною церковнослов'янською мовою зі вкрапленнями українізмів. Це свідчить, що серед монастирської братії були не просто рядові вихідці з українських земель, але досить освічені, котрі до того ж володіли каліграфією. Знання правил звертання до кошового отамана й генерального писаря дає підстави вважати, що хтось із цих ченців і сам був колишнім козаком або старшиною.

На обох листах до П.Калнишевського вгорі міститься більш пізня рукописна позначка з датою отримання його адресатом: «сєп̄ь 22 д 1768 году»¹⁴. Тобто їх було доставлено на Січ не пізніше 22 вересня 1768 р.

Аналіз наявної джерельної бази та опублікованих матеріалів засвідчує, що зв'язки Ватопеда з ченцями та прочанами з українських земель мали досить давнє коріння. Судячи з усього, публіковане тут листування стало наслідком попередньої місії монахів у 1761–1764 рр., про яку дізнаємося з іншої пам'ятки – «Книги збору милостині» (або «Вкладної книги»), що її ми виявили серед ще не досліджених рукописів архівосховища Ватопедського монастиря¹⁵. Утім записи у цій прохальній «книзі» завершуються 1764-м роком, після того, як афонські ченці отримали в Києві від митрополита Арсенія (Могилянського) дозвіл на збирання милостині в межах Київської митрополії¹⁶. Судячи з того, що на той час «книга» була майже заповнена, для наступних записів, імовірно, ватопедські ченці завели нову книгу, сліди якої поки що відшукати не вдалося.

Щодо продовження місії афонської «делегації» в подальші роки землями Гетьманщини та Війська Запорізького Низового, ми знаходимо свідчення якраз у публікованому тут листуванні з Кошем від 1767–1768 рр. Зокрема повідомляється, що кілька років до того на Січі перебував ватопедський ієродиякон Єлисей, який зібрав серед запорожців дуже щедрі пожертви на монастир («кромѣ церковънихъ опарать, и протчїихъ церковныхъ зтварей денгами даль двѣ тисячи пять сотъ рублевъ»)¹⁷. За успішно виконану місію та налагодження контактів зі старшиною («вѣлможность Ваша и г̄спда старшини войсковіе такожъ и атамани курѣнніе»), ієродиякон Єлисей рішенням собору старців Ватопедського монастиря був рукоположений у священника та зведений у сан проігумена¹⁸. Отримавши таке підвищення в монастирській ієрархії та набувши значно більших повноважень, за кілька років він знову був відряджений на Запоріжжя для збору пожертв. Задля успішності місії разом із ним відправили ще одного ватопедського інока («малороссіянина честнаго ієродіякона Діонісія: которой полъченіємъ монашества, і ієродіяконского чина во ѡбители нашей усиновилса»)¹⁹. Отже на той час у Ватопеді, окрім греків, подвизалися й ченці-українці, один з яких навіть мав сан ієродиякона.

¹² Там само. – Арк.63зв.

¹³ Архів Ватопедського монастиря на Афоні (далі – АВМА). – Книга збору милостині («вкладна книга») Ватопедського монастиря, 1761–1764 рр. – Арк.2.

¹⁴ ЦДІАК України. – Ф.229. – Оп.1. – Спр.166. – Арк.62–63.

¹⁵ Див.: АВМА. – Книга збору милостині («вкладна книга») Ватопедського монастиря, 1761–1764 рр. – 28 арк.

¹⁶ Там само. – Арк.24.

¹⁷ ЦДІАК України. – Ф.229. – Оп.1. – Спр.166. – Арк.63.

¹⁸ Там само. – Арк.63–63 зв.

¹⁹ Там само. – Арк.62.

У листі до П.Калнишевського ватопедці повідомляли про скрутне становище своєї обителі під «претяжчайшимь махометянскимь работнымь игомъ», через що вони не у змозі сплачувати османцям податки (гарач), а також погасити численні борги перед кредиторами²⁰.

Із листів випливає, що Ватопедський монастир просив Кіш прийняти його під свою «ктиторську патронатську протекцію». При цьому неодноразово підкреслювалися благодіяння та щедрість кошового отамана, старшини й усього Війська Запорізького до обителі. Водночас наголошувалося, що Січ у цей час чи не єдина, хто не відмовляє у «ктиторської многопатронствующей милости»²¹. Це уточнення дуже цінне, оскільки досі не було достовірно відомо про ктиторство Запоріжжя над братією одного з найбільших та найавторитетніших монастирів Афону.

У листі до П.Калнишевського ватопедський архимандрит Костянтин повідомляв важливу деталь про те, що отримане як офірування дороге церковне начиння «въ церковной церемоніи мы оупотребляемъ», тоді як з отриманих коштів 2500 руб. частково спрямовані на погашення боргів перед кредиторами, а більша частина з цих грошей «на монастирское строєніє употребыли»²². Як на той час пожертва в розмірі 2500 руб. являла собою досить велику суму не тільки за мірками Російської, але й Османської імперії, у межах котрої перебувала Свята Гора. На такі гроші цілком можна було здійснити повноцінні роботи. Тому згадка в публікованих документах про будівництво та ремонт монастирських споруд дуже важлива.

Якраз незадовго до цього, у 1749 р., при Ватопеді було засновано школу Афоніаду. За задумом ченців, вона мала стати в Османській імперії «оплотом еллінських знань, виховання та просвіти в галузі як філософських, так і богословських наук»²³. На перших порах тут навчалися до 20 осіб. Коли з 1753 р. її дидакалом став просвітник і богослов Євгеній (Булгаріс), кількість учнів зростає спочатку до 70, а згодом перевищила 100. У 1754 р. було отримано патріарший указ про збирання милостині по різних країнах на утримання «академії». З цієї метою ватопедські ченці впродовж наступних десятиліть регулярно вирушали в мандри по внески на школу. Завдяки цьому поступово було збудовано великий комплекс, який складався з гуртожитку і класів на 170 учнів, бібліотеки, трапезної, лікарні. Згодом при обителі було зведено типографію, а також нові монастирські лікарню, велику трапезну, інші будівлі. Таким чином, згадані архимандритом Костянтином зібрані на Січі 2500 руб. «на монастирское строєніє»²⁴, імовірно, були спрямовані, серед іншого, і на розбудову та підтримку афонської школи. Отже П.Калнишевський, І.Глоба, інші представники старшини у цей час виступали і як ктитори навчального закладу, що діяв при Ватопедському монастирі з 1749 по 1799 рр.

Документи по-новому розкривають історію українських зв'язків з Афоном, зокрема з патріаршою ставропігійною Ватопедською обителлю. Особливо активно такі взаємини проявилися у XVIII ст., коли до ктиторської підтримки монастиря долучилася Січ (досить часто в особі козацьких старшин, котрі розглядали свою участь у цій справі як неодмінний атрибут власного елітарного статусу у суспільстві).

²⁰ Там само.

²¹ Там само.

²² Там само. – Арк.63.

²³ *Χρυσόστομος (Παπαδόπουλος), Αρχιεπ. Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν Κωνσταντινουπόλεως Ἑλληνικῶν Ἀκαδημιῶν // Πρακτικὰ Ἀκαδημίας*. – Т.2. – Ἀθηνῶν, 1927. – Σ.200–206; *Ἀρχαῖος Ἱεροδιάκονος Βατοπαιδινός. Ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου*. – Ἐκδόσις: Ἱερὰ Μεγίστη Μονὴ Βατοπαιδίου Ἁγίου Ὁρους, 2017. – Σ.193–194; Афониада // Православная энциклопедия. – Т.4. – Москва, 2002. – С.128.

²⁴ ЦДІАК України. – Ф.229. – Оп.1. – Спр.166. – Арк.63.

Публікацію здійснено відповідно до правил видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською української редакції²⁵. Букви, які вийшли з ужитку (-ω-, -Ѡ-, -ε-, -ϣ-, -Α-, -Ъ-), збережено. Усі надрядкові літери внесено в рядок і позначено курсивом. Збережено написання слів під титлами. Помилки писарів не виправлялися. Номери аркушів передають пагінацію документа. Кінець аркушу позначено //. До кожного листа подаю дату й заголовок.

REFERENCES

1. Chentsova, V. (2000). Istochniki fonda "Snosheniya Rossii s Gretsiiyey" RGADA po istorii mezhdunarodnykh otnosheniy v Vostochnoy i Yugo-Vostochnoye Evrope v 50-e gg. XVII v. *Russkaya i ukrainskaya diplomatiya v Evrazii: 50-e gg. XVII v.*, 162–164. Moskva. [in Russian].
2. Chentsova, V. (2011). Pisets Nikolay Armiriot i Krest tsarya Konstantina: K istorii svyazey Vatopedskogo monastyrya s Rossiyyey v XVII v. *Palaeoslavica*, 19(2), 60–109. Cambridge (Mass.). [in Russian].
3. Fonkich, B. (1991). *Grechesko-russkiye svyazi ser. XVI – nach. XVIII v.: Grecheskiye dokumenty moskovskikh kbranilishch: Katalog vystavki*, 30–46. Moskva. [in Russian].
4. Fonkich, B. (2001). Chudotvornyye ikony i svyashchennyye relikvii khristianskogo Vostoka v Moskve v ser. XVII v. *Ocherki feodalnoy Rossii*, 5, 89–97. Moskva. [in Russian].
5. Kashtanov, S., Stolyarov, L., Fonkich, B. (Ed.). (2004). *Rossiya i grecheskiy mir v XVI v.* Moskva. [in Russian].
6. Mertzimekis, N. (2017). Epitachelion aux inscriptions dédicatoires et liturgiques du tsar Fiodor Ier Ivanovitch (1584–1598), conservé au monastère de Vatopedi au Mont Athos. *Annuaire de L'Université de Sofia "St. Kliment Obriidski"*, 99(18), 59–69. Sofia. [in French].
7. Miskevka, V., Marinesku, F. (2012). Roksandra Khmelnitskaya (doch Vasiliya Lupu) i eye zaveshchaniye ot 15 yanvarya 1667 g. *Factorul feminin în istorie: culegere de studii și documente*, 197–214. Chișinău. [in Russian].
8. Nimchuk, V. (1995). *Pravyla vydannia pamiatok, pysanykh ukrainskoiu movoiu ta tserkovnoslovianskoiu ukrainskoii redaktsii*. Kyiv. [in Ukrainian].
9. Pavlikianov, C. (1996). A Short Catalogue of the Slavic Manuscripts in Vatopedi. *Byzantina. Symmeikta*, 10, 295–325. Athens.
10. Pavlikianov, C. (2008). *The Athonite Monastery of Vatopedi from 1462 to 1707*. Sofia.
11. Ἀρχάδιος, Βατοπαιδίνος. (2017). *Ιστορία τῆς Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου*. Ἄγιον Ὄρος. [in Greece].
12. Βαρβούνη, Μ. (2006). *Το Οικουμενικό Πατριαρχεῖο, ἐκδόσεις Χελανδίου*. Athens. [in Greece].
13. Χρυσουαίδης, Κ. (1996). Ἀπό τὴν Ὀθωμανικὴ κατάρκτηση ὡς τὸν 20ὸ αἰῶνα. *Ἱερὰ Μεγίστη Μονὴ Βατοπεδίου, Παράδοξη-ἱστορία-Τέχνη*, 1, 66. Ἄγιον Ὄρος. [in Greece].

Сергій ШУМИЛО

кандидат історичних наук, науковий співробітник,
 Інститут історії України НАН України;
 доцент кафедри гуманітарних дисциплін,
 Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
 (Київ, Україна), institute@afon.org.ua
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7041-7766>

Serhii SHUMYLO

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Research Fellow,
 Institute of History of Ukraine NAS of Ukraine;
 Docent at Department of Humanitarian Disciplines,
 National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts
 (Kyiv, Ukraine), institute@afon.org.ua
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7041-7766>

²⁵ Див.: Німчук В.В. Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською української редакції. – Ч.1. – К., 1995. – 34 с.

№1

1767 р., 28 листопада. Лист ватопедського архімандрита Костянтина до кошового отамана Війська Запорізького П.Калнишевського

п: септь 22 д 1768 году

[печатка]

Велможній и высокѡпочтенній гспднѣ славнаго войска Низового Запорожского Атамані кошовій зѣ почтеннѣйшою войсковою старшиною, и со всѣми курѣнними атаманами.

Мірѣ тишина долгоденственное благополучное здравіе въ вась процвѣтѣтъ, паче жѣ блгодатѣ Гспда нашего Іиса Хрста, и любы Бга іѡтца, и причастіе Сѣаго Дха съ вама да оумножится.

Не изъречѣнная Велможности вашей и всегѡ войска Низового Запорожского коль готовы естѣ не ищѣтнымъ милосердіемъ ѡбітели Святіе и рѣцѣ не имѣщихъ мѣлостинею наполняти богоподражатѣльная повсюду ѡбходящая слава просіяла естѣ. Которой ващей бгоподражатѣльной многой милостинѣ какъ предъ симъ ѡбітель Аѡнскаѣ Бгоматерная блговѣщенская ваша Ватопедская многократнѣ не безъ участва, паче жѣ нынѣ получивши ѡт прибывшого з Сѣчи Запорожской всечестнаго

іерѡмонаха Елисеѣя оу вась тогда бывшого діакономъ, которой кромѣ церковныхъ опаратъ, и протчѣихъ церковныхъ хтварей денгами далъ двѣ тысячи пять сотъ рѣблей, должна естѣ съ неизъреченнымъ ѡ благодѣтелехъ и любітелехъ Ея моленіемъ прослѣвить Бга: а понеже ѡной всечестной іеромонахъ Елисеѣй при подаче вышеписанныхъ ѡпаратъ и дѣнегъ во ѡбітели ѡбъявилъ, что велможность Ваша и гспда старшини войсковіе такожѣ и атамани курѣнніе при подачи ѡт себѣ мѣлостини и протчихъ козаковъ на таково подаяніе милостини многомоцнымъ словомъ оувѣщевали и наставляли, и потому де ѡнъ такъ многимъ числомъ милостиню испросилъ; тогѡ ради при возсиланіи всемогущему Гспду Бгу благодаренія, по данному ѡт негѡ реестрѣ въ помянники где кому за прилично записани, и всегдашная при безкровной жертвѣ молитва приносится и напредъ приносима

бѣдетъ. ѡпарати жѣ церковніе благочиннѣ мы пріемши въ церковной церемоніи мы оупотребляемъ. А денги иніе кредиторамъ /: которіе намъ вслѣдствіемъ наше полужили. А иніе на монастирское строеніе употребыли, ѡбъявляемъ бгомолческѡ. Егѡ жѣ всечестнаго Іеромонаха Елисеѣя за понесенной въ послушаниии трѣд

// арк.63 зв.

почтили игѡменомъ ѡбітели. А при томъ вашѣ велможность, почтеннѣйшую войсковую старшину и гспдѣ курѣннихъ атамановъ всенижайше бгомолческѡ просимъ и впередъ кто ѡт насъ къ такому послушанію ѡпредѣленъ и ѡтправленъ в Сѣчѣ

Запорожскую будетъ вѣрѣ подавъ все возможнаго вспоможе
нія ѹдостоить, за что ѡбитель Святая во непрестаннихъ
денно ноцныхъ моли́твахъ о велможностехъ вашихъ пребыть имѣеть.

Вашихъ велможностей м̄лстивихъ нашихъ благо-
дѣтелей всегдашніе б̄гомолцы Святія Аѡонскія горы
ѡбители бл̄говѣщенскія ватопедскія.

Архимандрить Константій зъ братією.

[підпис грецькою мовою]

1767 года
ноябра 28 д
зъ ѡбители Ватопедской

ЦДІАК України. – Ф.229. – Оп.1. – Спр.166. – Арк.63–63 зв. Оригінал

№2

1768 р., квітень. Лист ватопедського архімандрита Костянтина до
кошового отамана Війська Запорізького П.Калнишевського

її сеп: 22 д 1768 годѣ

[печатка]

Велможній и высокѡпочтенній г̄спднѣ кошевій преславнаго войска Низоваго Запо-
рожского.

Высоком̄лстивій и бл̄гонадежнѣйшій Святія обители н̄шея блгодѣтел.

За высокомилостиво блгодѣтелское велможности Вашея ко ѡбители нашей б̄го-
матерней

Бл̄говѣщенской ватопедской дачею милостини чрезъ сегѡ подателя всечестнаго
протоиг̄мена

іеромонаха Елисея которой предсимъ в Сѣчи во испрошеніи милостини былъ
діакономъ благопри-

зрителствѡ. Прошлого 1767 года ноября 27 д ѡтпущеннымъ съ ѡбители нашей
писаніемъ

Вашей Велможности мы благодарили, и нынѣ всепокорно благодаримъ, и что заблаго
дѣтелей давшихъ милостиню по ѡбители при безкровной жертвѣ молитва при-
носится,

а предреченній всечестній ѡтць Елисей во иг̄мена произведенъ, тѣмъ же писа-
ніемъ извѣстили,

а понеже вашей велможности, и всему благочестивому воинствѣ под рюкою
вашею находя

щемъся совершенно извѣстно, что здешніе Святогорскіе ѡбитмли святіе подъ пре-
тяжчай-

шимъ махометянскимъ работнымъ игомъ болѣе трохъ сотъ лѣтъ состоящи, не престанное

стенаніе имѣють, и къ помощи ѡнимъ прибѣгать болѣе ни къ комъ, точію еще намъ єдинст

венніе двери милосердія Сѣчи Запорожской не затворенны: и якѡ ѡбитель наша здесь въ нынешное злое время ѡплатить за себе горяча не можетъ, къ тому жъ и задолжилась к есъ

до четиридесяти, и нето самой исти, но и проценту ѡуплачивать не состоятельна: Того ради соборнѣ ѡ Хрстѣ братія сѣчїя ѡбители согласившись паки предписанного всечестнаго

прото игумена іеромонаха Елисея, и с нимъ малороссїянина честнаго іеродїякона Дїѡнїсіа

/: которой полученіемъ монашества, і іеродїяконского чина во ѡбители нашей усиновилса :/

К вашей велможности поклонитись посилая, всенижайше просимъ, по ѡсобливой своей ко ѡби-

телемъ святимъ ктиторской многопатронствующей милости под милосердо ѡтческѣю многоповажную свою протекцію ихъ принявъ, въ Сѣчи Запорожской и нынѣ мѣстїню испрошо-

вать дозволить. И а щєбъ кто изъ дѣховнихъ персонъ въ томъ испрошенїи милостїни воспрепятствовалъ бы, ѡ нихъ протоигумена Елисея, і іеродїякона Дїѡнїсіа мѣстїно ѡтческо защи-

тить, в чемъ ѡбитель святая на вашу велможность надеждѣ возлагая при всегдашнемъ бѣгомолчествѣ, и имени велможности вашей благопочитанїи навсегда ПРЭБУДЕМЪ.

Вашей велможности, высокомѣстїваго и блгонадежднѣйшаго Святїя ѡбители нашея благодѣтеля покорнїе слуги и всегдашнїи богомолцы Царскїя и Патріаршїя ѡбители благовѣщенскїя ватопедскїя Архимандритъ Константинъ з братїєю.

1768 г года
апрїля __ дня
з Ватопеда

Там само. – Арх.бз. Оригінал

№3

1768 р., квітень. Лист ватопедського архімандрита Костянтина до генерального писаря Війська Запорізького І.Глоби

[печатка]

Высокоблагородный і достойнопочтенный глпднѣ писарь славного войска Низового Запорожского.

Мѣстїводознанный Святїя ѡбители нашея благодѣтель

За милостивоблагодѣтелское ко ѡбители нашей бѣгоматерней благовѣщенской ватопедской, дачею

чрезъ сегѡ подателя всечестнагѡ протоигумена ієромонаха Елисея, милостини, явленное

от вашего высокоблагородія благопризрителствѡ, прошлогѡ 1767 года ноября 27 д *отпущеннымъ*

сѡ ѡбители нашей писаніемъ вашему высокоблагородію мы благодарили: и нынѣ покорно

благодаримъ, и чтѡ за благодѣтелей давшихъ во ѡбитель милостиню при безъкровной

жертвѣ молитва приносится и *впред* приноситься бѣдетъ, а *предреченній* всечестній ієро-

монахъ Елисей во игумена произведенъ, тѣмъ же писаніемъ извѣстили; а понеже вашему высокоблагородію и всему благочестивому воинству Запорожскому совершеннѡ

извѣстнѡ: что здешніе Святогорскіе ѡбители святіе под претяжчайшимъ махометянскимъ работнымъ игомъ болѣе трохъ сотъ лѣтъ состоящи не престанное стенаніе имѣють и кѡ помощи ѡнимъ прибѣгать болѣе ни кѡ комъ точію еще намъ единственніе двери милосердія Сѣчи Запорожской не затворени; а понеже ѡбитель наша здесь в нынѣшное злое время ѡплатить за себм горяча не можетъ. Кѡ тому жъ и задалжилась к есѡ до четиридесяти, и нето самой исти, но и проценту ѡплачивать не состоятельна: тогѡ ради соборнѣ ѡ Хрѣстѣ братія Святія ѡбители согласившись, паки *предписанногѡ* всечестногѡ протоигумена ієромона Елисея и с нимъ малороссіянина честнагѡ ієродіакона Діѡнісія /: которой полученіемъ монашества і ієродіаконскогѡ чина во ѡбители Святой нашей ѡсиновился /: кѡ вашему высокоблагородію по-

клонитись посилая всенижайше просимъ по ѡсобливой своей ко ѡбителемъ святымъ кти-

торской много патронствующей милости под ѡсобливую свою милосердно *ѡтческую* многѡ

поважную протекцію принявъ, в Сѣчи Запорожской и нынѣ милостиню испросить *от* когѡ подлежить исходатайствовать, и а щѣбъ кто из духовнихъ персонъ, в томъ исѡ

прошеніи милостини воспрепятствовал бы, то яко вашему высокоблагородію даровал

есть Бѣгъ волю, и слово со властію, ѡнихъ протоигумена Елисея, и ієродіакона Діѡни-

сія милостиво *ѡтческо* защитить. В чемъ ѡбитель Святая на вашегѡ высокоблагородія надежду возлагая при всегдашнемъ богомолчествѣ и їмени благопочитаніи навсегда пребудеть

Вашегѡ Высокоблагородія мѣлстиваго Святяго ѡбители нашей благодѣтеля покорніе слѣхти и всегдашніе богомолцы царскія и патріаршія ѡбители благовѣщенскія ватопедскія Архимандрить Константинъ зѡ братією.

1768 года

априля __ д

зѡ Ватопеда

Там само. – Арк.64. Оригінал

Letters from the Athos Vatopedi Monastery to the Sich to P.Kalnyshevskiy and I.Hloba (1767–1768)

Abstract. The purpose of the publication is to introduce into scientific circulation documents that reveal unknown facts of the existence of close ties between the Athonite monastery Vatopedi and the Sich in the 18th century and the patronage of the Ukrainian Cossack foreman of this Athonite monastery. **The methodological foundations** of the research are based on the principles of historicism, scientific objectivity, consistency, and a dialectical approach to historical phenomena. According to the set goal and objectives, a set of general scientific, interdisciplinary, special research methods was used. **The scientific novelty** lies in the fact that for the first time letters from the Athos Vatopedi Monastery for 1767–1768 were introduced into scientific circulation in the name of the last koshovyi chieftain of the Sich Petro Kalnyshevskiy and the general clerk of the Zaporizhian Host Ivan Hloba. By analyzing archival materials, little-known aspects of the patron's support from the Ukrainian Cossack foreman of the Athonite monasteries and, in particular, patronage from the Sich and P.Kalnyshevskiy over the ancient Vatopedi monastery were revealed. The presented article, based on archival sources, reveals in a new way the history of Ukrainian contacts with the Vatopedi Monastery on Mount Athos in the 18th century. The author uses the existing source base, introduces unknown sources into scientific circulation and tries to uncover the issues of the history of Athos's ties with Ukrainian monasticism and Cossacks in the 18th century. It is noted that the analysis of the archival sources of the 18th century testifies that representatives of the noble Ukrainian Cossack elders, who considered their participation in the support of the Athonite monasteries as an indispensable attribute of their elite status in the Ukrainian society of the 18th century, often acted as donors, donors and donors of the Athonite monasteries at that time.

Keywords: Vatopedi Monastery, Athos, Zaporizhian Host, Sich, Kalnyshevskiy, Hloba, Cossacks, monkhood.